

بر مقدمه و بهشت اول و دوم آمده است. پس از این بخش — که بخش اصلی کتاب است و با توجه به سه نسخه تصحیح شده — بخش دیگر با نام یافته‌ها و فهرست‌ها و پیوست‌ها آمده که شامل یافته‌های پژوهش، کشف آیات، کشف الاحادیث، کشف الابیات (فارسی و عربی)، فهرست اعلام (اشخاص، جای‌ها و کتاب‌ها)، فهرست اشعار (فارسی و عربی)، واژه‌نامه و پیوست‌ها است و، در پایان، منابع کتاب درج شده است. مصحح، با افزودن تعلیقات مفید، کار علاقه‌مندان به مطالعه کتاب هشت بهشت را آسان‌تر و روان‌تر کرده است.

شایان ذکر است تصحیح انتقادی بهشت هشتم و خاتمه هشت بهشت نیز، در قالب پایان‌نامه دانشگاهی، به همت آقای سیامک رزاقی (دانشگاه تبریز، ۱۳۹۵) انجام شده، که البته تاکنون به چاپ نرسیده است. همچنین دو بهشت اول و دوم این اثر در ترکیه به زبان ترکی ترجمه و چاپ شده، و بهشت هشتم نیز در قالب پایان‌نامه دکتری، در ترکیه تصحیح شده و به چاپ رسیده است.

فهمه سیفی

Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı, Editörler: Ahmet Yaşar Ocak, Ali Uzun Pekker ve Kenan Bilici, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2006, 2 cilt, 1248 sayfa.

تمدن دوران سلجوقیان و حکومت‌های محلی ترک در آناتولی، به کوشش احمد یاشار اجاق، علی اوزای پکر و کنعان بیلجی، انتشارات وزارت فرهنگ و گردشگری ترکیه، آنکارا ۲۰۰۶م، دو جلد، ۱۲۴۸ صفحه.

کتاب حاضر به قلم جمعی از نویسندگان ترک، به شیوه دانشنامه‌ای مبسوط، مصور و در قطع رحلی، در دو جلد، به زبان ترکی استانبولی، تدوین و در سال ۲۰۰۶ چاپ شده و در سال ۲۰۱۵ به چاپ دوم رسیده است. جلد اول به معرفی زیرساخت‌های دولت سلجوقی و نیز حکومت‌های محلی آناتولی — که حدفاصل بین سلجوقیان ترک و دولت عثمانی بودند — از جمله زیرساخت‌های سیاسی، اجتماعی، دینی، اقتصادی، نظامی، علمی، ادبی،

فرهنگی و آموزشی اختصاص دارد و جلد دوم مشتمل است بر میراث مکتوب، هنرهای دستی، معماری و بناهای تاریخی آن دوره.

در نخستین جلد کتاب، ابتدا مقدمه‌ای از احمد یاشار اجاق، از ویراستاران این اثر، درج شده که در آن تاریخچه‌ای کوتاه در باب دوره سلجوقیان و حکومت‌های محلی آناتولی و پیشینه پژوهش در این زمینه، منابع موجود و میزان دسترسی به آنها، اهمیت کتاب و پیشنهادهایی برای چاپ‌های بعدی ارائه شده است. سپس یازده فصل با عناوین و موضوعات زیر آمده است: - «جریان‌های سیاسی سلجوقیان ترکیه»؛ در بخش سلجوقیان ترک ابتدا تاریخچه تأسیس دولت سلجوقی ترک و روی کار آمدن سلیمان شاه اول بیان می‌شود. سپس، به ترتیب، به دوران توسعه و تکامل آن به دست سلطان مسعود اول، سلطان قلیچ ارسلان دوم و سلطان عزالدین کیکاووس اشاره می‌شود و، با شرح پادشاهی سلطان علاءالدین کیقباد، مطالبی درباره دوران مغول، پراکندگی ملوک طوایف و ثمرات حکمرانی آنان بیان می‌گردد.

- «جریان‌های سیاسی ملوک الطوایف ترک»؛ در این بخش نیز، به ترتیب، حکومت‌های محلی عثمانی، کارامان اوغلولار، آیدین اوغلولار، منتشه اوغلولار، گرمیان اوغلولار، و کاراسی اوغلولار، جاندار اوغلولار، ارتنالی‌ها، و ذوالقدر شرح داده شده‌اند.

- «سازمان‌ها، نهادها و مدیریت دولتی»؛ که در آن، ساختار عملکردی اعضا در تشکیلات درباری، سازمان مرکزی، فرهنگ نظامی و ارتش سلجوقیان و نیروی دریایی ملوک الطوایف معرفی شده است.

- «ساختار و حیات اجتماعی، و نهادهای مرتبط»؛ مثل نفوس و مسکن و حیات دینی - اجتماعی قرون سیزدهم تا شانزدهم، سلجوقیان و ترکمنان آناتولی، شهرها و شهرنشینان آناتولی، روستاها و روستانشینان آناتولی، اخی‌های (Ahiler) دوران سلجوقی، وقفیات سلجوقیان آناتولی.

- «مالیات‌بندی و مدیریت اراضی»؛ قانون اراضی، نظام اقطاع، نظام دیوان مالکیت اراضی، اراضی تحت تملک و موقوفی در آن دوران.

- «اقتصاد»؛ کشاورزی و مزرعه‌داری، دامپروری، تجارت و بازرگانی، مشاغل آزاد.

- اندیشه‌ها، دانش‌ها و آموزش؛ فلسفه و علوم، عقاید مکاتب تصوف، دانشمندان (از جمله، سیف‌الدین عمیدی، قطب‌الدین شیرازی، خواجه پاشا، قاضی سراج‌الدین، محمد راوندی، کریم‌الدین آقسرای، افلاکی، جاجاییگ).

- «دین»؛ اسلام و ترکان سلجوقی، طریقت‌های صوفیه (از جمله یسوی‌گری، بابی‌گری، بکتاشی‌گری، اکبری‌گری و مولوی‌گری)، تعاملات فرهنگی.

- «زبان و ادبیات»؛ زبان ترکی و گسترش آن، زبان فارسی و آثار به زبان فارسی (آثار مولوی)، شعر و شاعران، نثر، ادبیات ترجمه، ادبیات عامه و دیوانی و تصوف، اندیشمندان (از جمله ابن عربی، صدرالدین قونوی، مولانا جلال‌الدین رومی).

- «گاه‌شماری» سلجوقیان آناتولی.

- «تبارشناسی» سلجوقیان ترکیه.

عناوین مهم جلد دوم نیز بدین قرار است:

- «منابع نوشتاری و یافته‌های تاریخی»؛ کتاب‌ها، وقفیات، و دست‌نوشته‌ها، اسناد، منابع تاریخی کیهان‌شناختی سلجوقی، کتاب‌های مسجد علاء‌الدین در قونیه، بنای اوزّه و مفاهیم کیهان‌شناختی در خطوط معماری، درهم‌کنشی و زمانداری معماری، ردپای سنت‌های بومی، سنت باسیلیکای آناتولی و تأثیر آن بر معماری ماندگار سلجوقی، پیوند هنری سوریه - آناتولی، ریشه‌های خارجی آناتولی، معماران و هنرمندان.

- «روستاها و مناطق طبیعی»؛ آقسرای، آقشهر، آماسیه، آنتالیا، بچین، دیاربکر، ارزروم، خارپوت، قیصریه، قونیه، ملطیه، نیغده، سیواس، تیره، تکات؛ همچنین موقعیت کاخ‌ها، باغ‌ها و روستاهای سلجوقی.

- «ساختمان‌های مهم دینی و عمومی»؛ دارالشفاه، مدرسه‌ها، آرامگاه‌ها، بناهای متعلق به اهل طریقت، راه‌های کاروان‌رو، کاروان‌سراها.

- «تزئینات معماری و هنرهای دستی»؛ مسطورات در معماری، هنرهای زیبا، نقاشی بر روی سقف، دیوار و ظروف (پتینه)، سفالگری بدون لعاب، هنرهای چوبی، صنایع دستی فلزی، قالی بافی، نسخ خطی مصور و منقش، سکه و مهر، هنرهای مینیاتوری قراقویونلوها و آق‌قویونلوها.

به بیان ویراستاران، در تدوین این کتاب، به علت کمیابی منابع لازم و کم‌شماری کارشناسان و کمبود زمان، سختی‌های بسیاری گریبان‌گیر مؤلفان بوده است؛ اما با این حال، پس از کارهای کلود کاهن^۱، شرق‌شناس و تاریخ‌نگار فرانسوی (۱۹۰۹-۱۹۹۱م)، در خارج از ترکیه، و عثمان توران (۱۹۱۴-۱۹۷۷م) در داخل ترکیه این کتاب حایز اهمیت است؛ چراکه در پرتو تاریخ‌نگاری دوران سلجوقیان و حکومت‌های محلی آناتولی، چگونگی رو به افول نهادن آنها را خواه در باب امپراتوری عثمانی و خواه در مورد زیرساخت‌های تاریخی ترکیه امروزی بیان می‌کند و برای مسائل و موضوعات در خور طرح و توجه مربوط به آنها و استفاده از فرصت‌های تحقیقی موجود در این زمینه راهکارهای مناسبی ارائه می‌دهد. این اثر برای نسل‌های آینده، که به پژوهش در این زمینه علاقه‌مندند، منبعی شایسته است.

سیده زیبا بهروز

***Derviş Keşkülü: Tasavvuf ve Dergâh Kültürü*, Prof. Dr. Necdet Tosun, Erkam Yayınları, İstanbul 1433/ 2012, 200 sayfa.**

کشکول درویش: فرهنگ تصوف و درگاه، پروفیسور دکتر نجدت طوسون، انتشارات ارقم، استانبول ۱۴۳۳ق / ۲۰۱۲م، ۲۰۰ صفحه.

کشکول درویش کتابی است در زمینه فرهنگ تصوف و درگاه (= خانقاه)، که از نوشته‌های گوناگون فراهم شده و درباره آداب و رسوم و اندیشه‌های صوفیان اطلاعات مهم و مفیدی به خواننده عرضه می‌کند.

چنان‌که در پیشگفتار اشاره شده، این کتاب با موضوعات متنوع در سطح فهم مخاطب عام و به منظور شناساندن هر چه بیشتر فرهنگ تصوف و چشاندن لذت آن به خواننده تدوین شده است. در پیشگفتار مؤلف آمده است:

تصوف از یک لحاظ نوعی تربیت اخلاقی، از جنبه دیگر معرفتی عظیم، و از جهتی نیز فرهنگ